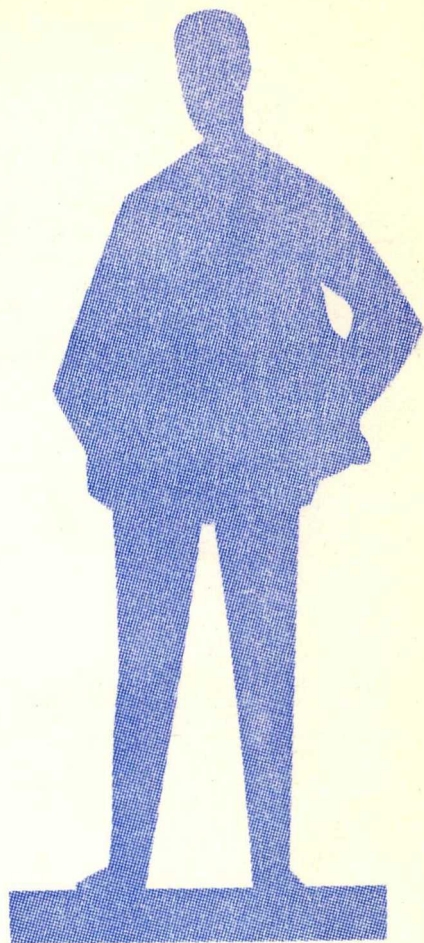

72139

JÓZSEF ATTILA
TUDOMÁNYEGYETEM

Útmutató

FINNUGOR SZAK

SZEGED, 1971

JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCÉSZETTUDOMÁNYI KAR

U T M U T A T Ó
a finnugor C/szak számára

Szeged

1971

B 72139

F.k.: Dr.Serfőző Lajos okt.rektorhelyettes
Készült a JATE sokszorosító műhelyében, Szeged.
Engedélyszám : 749/1971. - Méret : B/5
Példányszám : 100 - F.v.: Papp László

A finnugor O / szak képzési célja

A finnugor szak egyetemi oktatásának célja az, hogy olyan kommunista világnézetű és erkölcsű szakembereket képezzünk, akik tanulmányaik során elsajátítják a finnugor nyelvtudomány önálló műveléséhez szükséges ismereteket, s ezek birtokában megfelelő gyakorlati évek után képesek lesznek a finnugor nyelvtudománynak a dialaktikus és történelmi materializmus szellemétől áthatott, vagyis a kor színvonalán álló művelésére, kutatói vagy nevelői munkakörben egyaránt.

Ismerjék meg a hallgatók a finnugor nyelvek és az e nyelveket beszélő társadalmak kialakulásának és történetének összefüggéseit, a finnugor népek anyagi és szellemi művelődésének, valamint társadalmi létének kölcsönös egymásra utaltságát és az ezek vizsgálatából adódó objektív törvényszerűségeket.

Az oktatásnak a nacionalizmustól és egyéb téves eszmei hatásoktól mentes nyelvrokonság-szemléletet kell kialakítani a hallgatókban, olyant, amely szilárdan áll a szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus talaján, s amely a rokon nyelvek és népek kutatásában ezt a szemléletet érvényre is képes juttatni. Oktatásunkban érvényesülnie kell azon elvnek, hogy a társadalmi jelenségeket és történetüket kutató tudományágak szorosan és kölcsönösen egymásra vannak utalva, s ezért az elsősorban nyelvészeti irányú képzésben olyan szakemberek nevelésére kell törekednünk, akik a rokon tudományok terén sem járatlanok. Az irodalomtudományon kívül bizonyos régészeti, néprajzi, embertani alapműveltséggel is rendelkezniük kell hallgatóinknak, hogy e tudományágak finnugor vonatkozásu eredményeit is nyomon tudják követni, érdeklődésüknek esetleges megváltozásával pedig e rokon tudományok bármelyikének alkotó művelésére is specializálhassák magukat.

Ezeket a feladatokat több ismeretkörben s többirányu készség fejlesztésével kell elérni.

Általános képet kell kapni a hallgatóknak a finnugor nyelvek rendszeréről, néhány finnugor nyelvet pedig tüzetesen meg kell ismerniük. Rokon nyelveink közül legnagyobb sulyt a finn nyelv tanítására kell helyezni, de emellett szükséges, hogy alaposan megismerkedjenek hallgatóink még 2-3 másik rokon nyelv-

vel is.

A rokon nyelvek leíró szemléletű vizsgálata mellett meg kell ismertetni a hallgatókat e nyelvek történetével, kialakulásuk fontosabb mozzanataival, különösen a kutatás tárgyául választott nyelv vagy nyelvek történetével. Az ilyen jellegű ismeretekkel egyidejűleg s velük összhangban az összehasonlító finnugor nyelvtudomány eredményeit és kutatási módszereit is el kell sajátítaniuk a hallgatóknak.

A finnugor népek közül a finnek és az észtek irodalmának nagy értékeit, a finn és az észt népköltészetet ismerjük meg, de foglalkozzanak a Szovjetunióban élő népek újonnan kialakuló irodalmi életével, különösen az új irodalmi nyelvek megteremtésének elvi és gyakorlati kérdéseivel, s a választott finnugor nyelv, illetőleg nyelvek népköltészetével és irodalmával. Ismerjük meg e szak hallgatói a finnugor népek életét a jelen és a múlt viszonylatában egyaránt.

Fordítson oktatásunk gondot arra, hogy a néprajz, régészet és embertan vizsgálati módszereit és a finnugorság kutatásában elért eredményeit is megismerhessék hallgatóink. E több oldalú képzéssel jobban tájékozódhatnak majd a finnugor őstörténet bonyolult és komplex kutatást igénylő problémáiban, de ez teszi lehetővé, hogy a finnugor nyelvek és népek történetét, művelődését nagy vonalakban, egységben át tudják tekinteni.

A szorosabb értelemben vett szakképzést egészítik ki, mélyítik el azon általános nyelvészeti ismeretek, melyeknek megszerzésére a nyelvész-specialistának szüksége van, s szintén a szélesebb látókör kibontakoztatása érdekében kívánatos, hogy hallgatóink egy másik nyelvcsalád nyelvtörténeti problematikájával és nyelvtörténeti módszereivel is megismerkedjenek.

A finnugor szak keret-tanterve

A finnugor szak keret-tantervét két változatban látszik szükségesnek elkészíteni. Ezek közül a második azokra a hallgatókra vonatkozik, akik a finnugor szakot két tanári szakjuk mellé harmadik szakként veszik fel az V. félévben. Az első változat érvényes azokra, akik a finnugor szakot az V. félévben egyik tanári szakjuk elhagyásával második szakként választják.

1. változat

	<u>5.</u>	<u>6.</u>	<u>7.</u>	<u>8.</u>	<u>9.</u>	<u>10.</u>	<u>gyj.</u>	<u>koll.</u>	<u>szig.</u>	<u>Áll.v.</u>
Finnugor nyelv- vészet	3	3	3	3	3	-	-	6	8	10
Finn nyelv	2	2	2	2	-	-	5-8	-	8	-
Egyéb rokon nyelv	2	2	2	2	1	-	5-9	-	8	-
Ált. nyelvészet	-	-	-	-	1	2	9	-	-	10
Spec.koll.a finn- ugor népek iro- dalma, története, néprajza tárgyköréből, vagy altaji, indogermán nyelvészetből.	2	2	2	2	2	2	5-8	9	-	-

2. változat

	<u>5.</u>	<u>6.</u>	<u>7.</u>	<u>8.</u>	<u>9.</u>	<u>10.</u>	<u>gy.j.</u>	<u>koll.</u>	<u>szig.</u>	<u>Áll. v.</u>
Finnugor nyelv- vészet	3	3	3	3	3	-	-	6	8	10
Finn nyelv	2	2	2	2	-	-	5-8	-	8	-
Egyéb rokon nyelv	2	2	2	2	1	-	5-9	-	8	-
Ált.nyelvészet	-	-	-	-	1	2	9	-	-	10

Szigorlati követelmények

A szigorlat tárgya:

A/ Írásbeli:

40-50 sornyi szöveg fordítása finnről magyarra

B/ Szóbeli:

1. Finnugor nyelvészet
2. Finn nyelv
3. A finnen kívül még két rokon nyelv

A szigorlatozó hallgatónak ismernie kell az összehasonlító nyelvészet alapfogalmait, kutatási módszereit és terminológiáját. Számot kell adnia az uráli alapnyelv rekonstrukciójára irányuló kutatások elvi problémáiról s eddigi eredményeiről. Látni kell az uráli nyelvek kialakulásának főbb állomásait, s meg kell tudni mutatnia a nyelvfejlődés törvényszerűségeinek érvényesülését az uráli nyelvek történetében.

Ismernie kell az uralisztikában végzett nyelvi anyaggyűjtő és leíró nyelvtani munkálatok módszereit és eredményeit.

Finn nyelvű szakszöveget nehézség nélkül le kell tudni fordítani, s két másik rokon nyelvből képesnek kell lennie szövegelemzésre leíró nyelvtani és történeti szempontból egyaránt.

Szigorlati kérdések

1. Őstörténet

Az uráli őshaza kérdése - Az uráli alapnyelv felbomlása és osztódása.

2. Az uralisztika tárgya és módszerei

Az uráli nyelvek leíró szemléletű kutatása - Nyelvtipológia és uralisztika - Az uráli nyelvek történeti vizsgálata - A nyelvi változások - A hangváltozás - A nyelvi rekonstrukció - Paleolingvisztika

3. Az uráli alapnyelv

Az alapnyelv értelmezése - A mássalhangzórendszer - A magánhangzórendszer - Prozódikus sajátosságok - A morféma fonológiai szerkezete, morfonematikus alternációk - A szabad morféma - Az esetragok - A számjelölés - A birtokos jelölés - Az igeidő - Az igemódok - Az igeragozás - A szóképzés - Szintakszis - A szóképzés terjedelme és megoszlása

4. Preuráli kérdések

Az alapnyelv kapcsolata más nyelvcsaládokkal - Az esetragok eredete - A számjelölés eredete - A birtokos jelölés kialakulása - Az igeragozás kialakulása - A szintaktikai szerkezet eredete.

5. Összehasonlító hangtörténet

A szókezdő mássalhangzók: a zárhangok - a nazálisok - a szibilánsok és egyéb réshangok - az affrikáták - a laterális és tremuláns hangok.

A szóbelseji mássalhangzók: a zárhangok és kapcsolataik - a nazálisok és kapcsolataik - a szibilánsok és kapcsolataik - a réshangok és kapcsolataik - az affrikáták és kapcsolataik - a laterális és tremuláns hangok és kapcsolataik.

A palatális magánhangzók - A veláris magánhangzók - A második szótag vokalizmusa - A tövéghangzók sorsa.

A hangsúly - A fokváltozás elmélete - A magánhangzó-harmónia

6. Összehasonlító alaktan

A finnugor nyelvek tőtipusai, a tövek szófaji vonatkozásai.

A deverbális nomenképzők - A deverbális verbunképzők - A denominális nomenképzők - A denominális verbunképzők - A szóösszetétel a finnugor nyelvekben.

Az esetragok - A számjelölés - a birtokos személyragok - A melléknév fokozása - A névmások ragozása -

Az igei személyragok, az alanyi és tárgyias ragozás kialakulása - Az időjelek - A módjelek - A tagadó ige.

7. Szófajtan

A szófajok fejlődése az uráli nyelvekben, a szófajok a mai uráli nyelvekben.

8. Mondattan

A nominális és verbális állitmány - A birtokosjelző - A határozott és határozatlan tárgy - A határozóragok funkciói - A névutós szerkezetek - A többes és kettős szám használata - A kongruencia - A birtokos személyragok funkciói, determinálás - A 'habere' kifejezése - A fokozás -

Az alanyi és tárgyias ragozás használata - A mondat fölépítése és szórendje - Az alá- és mellérendelés - A tagadás és tiltás

9. Szókészletten

Az alapnyelvi szókészlet jövevény elemei - Az uráli nyelvek szókészletének szaporodása, a fontosabb jövevénytörzsek.

10. Finn leíró és történeti nyelvtan

Hangtan: - A finn nyelv hangrendszere - magánhangzók, diftongusok, mássalhangzók. A hangsúly. - A finn nyelv jellemző hangtani sajátosságai - magánhangzóharmónia, magánhangzók és mássalhangzók aránya, a mássalhangzó torlódások elkerülése, a szótagok szerkezete, - fokváltozás. - Hangváltozások. - A finn nyelv hangállománya kialakulásának rövid áttekintése. -

Tótan: - A névszótövek rendszere és történeti előzményei. -
- Az ige-tövek rendszere és történeti előzményei. -

Alaktan: A névszóragozás: - A többes tő képzése, a többesjelek eredete - a grammatikai esetek - az általános, a belső és külső helyviszony-jelölő esetek, - az abessivus, comitativus, instrumentalis, prolativus és a lativus ragjai, - a névszóragozás kialakulása, - Az említett esetek funkciói. - A birtokos személy-

ragozás. - A melléknevek, a melléknevek fokozása, - a melléknévből képzett módhatározó, a fokjelek kialakulása. - A számnevek, a sorszámnevek képzése, a sorszámnévképző kialakulása, a törtszámok, szorzó és osztó számnevek. - A névmások. - Az ige kijelentő, feltételes, lehetőség és felszólító módjának képzése és használata, - A módjelek előzményei, - Az egyszerű mult és az összetett mult idők - A szenvedő ige, a szenvedő ige kialakulása, - A melléknévi igenevek képzése, képzőinek kialakulása, az igenevek használata. - Az igeneves szerkezetek. - A partikulák. - A fontosabb képzők áttekintése. - A szóösszetételek. -

Mondattan: Az egyszerű mondatok, - A mellérendelő mondatok - Az alárendelő összetett mondatok. -

Szókészlet: - A finn szókészlet eredet szerinti rétegeződése. - A finn nyelvjárások felosztása és jellegzetességeik ismertetése. -

11. További két rokon nyelv leiró és történeti nyelvtana

A nyelv kutatásának története - A nyelvjárások - Az irodalmi nyelv kialakulása. - A hangtan - a tőtan - névszóragozás - az igeragozás - a mondatlan leiró ismerete történeti háttérrel.

Az államvizsga

Államvizsgára az a hallgató bocsátható, aki 9. és 10. félévi tanulmányi kötelezettségeinek eleget tett, s valamely finnugor szaktárgyból szakdolgozatot készített.

Az államvizsga tárgya:

1. Finnugor összehasonlító nyelvészet /a 9. félév anyaga/
2. Általános nyelvészet.
3. A szakdolgozat módszerének és eredményeinek megbeszélése

Az "Uráli összehasonlító nyelvészet" programja

Cél: A tantárgy célja a finnugor /uráli/ összehasonlító nyelvészet fő eredményeinek tüzetes és rendszeres megismertetése. A kollégium a rokon nyelvek adatainak összehasonlító elemzésével tárja fel a finnugor, ill. uráli alapnyelv hangrendszerét, nyelvtani szerkezetét és szókészletét, azaz a finnugor nyelv-rokonság bizonyítékait, s egyben rávilágít az egyes finnugor-szamojéd nyelvek történetének számos fontos mozzanatára. A tárgy alkalmat ad arra, hogy a finnugrisztika eredményein kívül a megoldásra váró problémákat is felvesse, s hogy a tudományos kutatás módszereibe is bevezesse a hallgatókat.

Tananyag: 1. Az uralisztika tárgya és módszerei.

Az uráli nyelvek leíró szemléletű kutatása - Nyelvtipológia és uralisztika - A nyelvi változások. - A hangváltozás - A nyelvi rekonstrukció - Paleolingvisztika.

2. Összehasonlító hangtörténet

A/ Bevezetés: A finnugor hangjelölése története és jelen problémái / a múlt századi kutatók hangjelölése: a Setälä-féle hangjelölése; a Setälä és IPA rendszer fő különbségei; fonológiai szempontok érvényesülése a hangjelölésben; Collinder tervezete a finnugor hangjelölés egyszerűsítésére és ennek visszhangja; a szovjet finnugrisztika hangjelölése; V. Litkin rendszere/. A finnugor hangtörténeti kutatás eddigi történetének jellemzése /Anderson, Budenz, O. Donner, Halász munkamódszere; az ujgrammatikus iskola hangtörvény szemlélete; Setälä és Paasonen munkássága; a funkcionális szemlélet érvényesülése hangtörténeti kutatásokban / - Az alapnyelv hangrendszerének jellemzése.

B/ A mássalhangzók története

a/ a s z ó k e z d ő k: zöngétlen orális zárhangok, a nazálisok, a szibilánsok és egyéb réshangok, affrikáták, laterális és tremuláns hangok fejleményei a finnugor és a szamojéd nyelvekben.

b/ A s z ó b e l s e j i m á s s a l h a n g z ó k: a zöngétlen, orális zárhangok és kapcsolataik, a nazálisok és kapcsolataik, a szibilánsok és kapcsolataik, a réshangok és kapcsolataik, az affrikáták és kapcsolataik, a laterális és tremuláns hangok a finnugor és szamojéd nyelvekben.

C/ A magánhangzók története

Genetz, Lehtisalo, Steinitz és Itkonen kutatásai. Steinitz és Itkonen módszerének és eredményeinek részletes tárgyalása.

A második szótag magánhangzói az alapnyelvben és ezek fejleményei. A tövégi magánhangzók lekopása.

D/ Prozódikus sajátosságok

A hangsúly az alapnyelvben és a mai finnugor nyelvekben. A fokváltozás elmélete /Setälä, Sotavalta, Kettunen, Collinder, Bergsland, Ravila stb./ Magánhangzó-harmónia.

3. Összehasonlító alaktan

A tö-, rag- és képzőmorfémák szerkezete az alapnyelvben és a finnugor nyelvek mai tőtípusai. A tövek szófaji vonatkozásai.

Szóalkotás: A finnugor nyelvek képző-gazdagsága; a rokon nyelvek alapnyelvi eredetű egyszerű képzői s ezek keletkezése /deverbális és denominális névszók- és igeképzők; névmásképzők/. A szóösszetételek a finnugor nyelvekben.

Névszóragozás. A nyelvtani nem - Az alapnyelv esetragjai és kialakulásuk. A finnugor és szamojéd nyelvek esetrendszerének kialakulása. - A birtokos személyragok a finnugor-szamojéd nyelvekben. A számjelek. Egyéb jelek.

Az egyező igei személyragok. Az elanyi, a tárgyias / és a visszaható / igeragok kialakulása. Az időjelek, az igemódok jelei. - Tagadó ige.

4. Szófajtan

A szófajok kialakulása és fejlődése az uráli, ill. finnugor alapnyelvekben. Szófajok a mai finnugor és szamojéd nyelvekben.

5. Mondattan:

A finnugor /uráli/ mondat kialakulása: az attributív és predikatív szerkezet elsőbbsége. Az alany, tárgy jelző kialakulása. A nominális és verbális állítmány. A birtokos jelző. A határozott és határozatlan tárgy. A határozóragok funkciói. A névutós határozói szerkezetek. A többes és kettős szám használata,

A birtokos személyragok. A determinálás. A 'habere' kifejezése. A fokozás. A névutórendszer.

Az igeragozási rendszerek kialakulása /alanyi, tárgyas ragozás/. A kijelentő, óhajtó, felszólító mondat. A tagadó és tiltó szerkezet.

A mondat fölépítése és szórendje. Az alárendelés ősisége. A mellérendelés. Ősi kötőszók hiánya.

6. Szókészletten:

Az alapnyelv szókészletének jellemzése. Az alapnyelvi szókészlet jövevény elemei.

A finnugor és szamojéd nyelvek szókészletének gyarapodása: a fontosabb jövevényszó-rétegek.

7. Uráli és preuráli nyelvi kapcsolatok:

Az uráli-jukagir, uráli-indoeurópai, uráli-altaji, /ill. török/ és uráli-eszkimó nyelvek viszonya.

8. Az uráli nyelvtudomány története

A finnugor nyelvhasználat kezdetei - Sajnovics és Grammatici - A finnugor tudományok hőskora: Castrén és Reguly - A magyarországi finnugor nyelvészet megszervezése és első virágzása, Hunfalvy és Budenz - A finnugor kutatások megindulása Finnországban, a Finnugor Társaság megalakulása - Anyaggyűjtő munka az I. világháborúig, Munkácsi, Halász, Pápay, Beke, Fokos, Kannisto, Karjalainen, Lehtisalo, Paasonen, Wichmann és mások - Az uráli nyelvrokonság felfedezése és kidolgozása - Az uralisztika fejlődése a II. világháború után.

Megjegyzés e tárgy programjához: A szigorlati kérdések nincsenek meg mind e tananyagban. Az őstörténetet és néhány más kérdést a magyar szak keretében tanulják a hallgatók, de szigorlaton nem adnak róla számot.

A finnugor szigorlatra e kérdésekről kötelező és ajánlott olvasmányok segítségével elevenítik fel és bővítik ki ismeretei-

ket a hallgatók.

A tudománytörténeti rész az államvizsga anyaga.

Módszer: E tárgy oktatására 5 félévben 42-42 /összesen 210/
óra áll rendelkezésre. Az egy félévi 42 óra megoszlása 28 óra
elmélet, 14 óra gyakorlat.

A finn nyelv programja.

I. A cél

A finn nyelv tanításának az a célja, hogy a hallgatók szakszöveget szótár nélkül, irodalmi szöveget pedig szótárral képesek legyenek elolvasni, s ezáltal a finnugor nyelvészeti szakirodalmat követni tudják, s fejleszthessék a finn irodalomban való jártasságukat is. Célja a tárgynak az is, hogy a finn nyelv jelenségeit történeti szempontból, történeti háttérrel is magyarázza, áttekintést adjon a finn nyelvjárásokról, sőt a finn és az észti nyelv legfontosabb különbségeiről is. A tárgy eképp nem pusztán egy nyelv megismerését, hanem a finnugor összehasonlító és történeti nyelvtudományi ismeretek bővítését is elősegíti.

II. A tananyag

Hangtan: A finn nyelv hangrendszere: magánhangzók, diftongusok, mássalhangzók. A hangsúly. A finn nyelv jellemző hangtani sajátosságai, magánhangzóharmónia, magánhangzók és mássalhangzók aránya, a magánhangzó torlódások elkerülése, a szótagok szerkezete, fokváltakozás. Hangváltakozások. A finn nyelv hangállománya kialakulásának rövid áttekintése.

Tótan: A névszótövek rendszere és történeti előzményei. Az igetövek rendszere és történeti előzményei.

Alaktan: A névszóragozás: A többes tő képzése, a többesjelek eredete, a grammatikai esetek, az általános, a belső és külső helyviszonyjelölő esetek, az abesszivus, comitativus, instrumentális, prolativus és a lativus ragjai. A névszóragozás kialakulása, az említett esetek funkciói. A birtokos személyragozás. A melléknevek, a melléknevek fokozása, a melléknévből képzett módhatározó, a fokjelek kialakulása. A számnevek, a sorszámnevek képzése, a sorszámnévképző kialakulása, törtszámok, szorzó és osztó számnevek. A névmások. Az ige kijelentő, feltételes, lehetőségi és felszólító módjának képzése és használata. A módjelek előzményei. Az egyszerű múlt és az összetett múlt idők; A szenvedő ige, a szenvedő ige kialakulása. A melléknévi és főnévi igenevek képzése, képzőinek kialakulása, az igenevek használata. Az igeneves szerkezetek.

A partikulák. A fontosabb képzők áttekintése. A szóösszetételek.

Mondattan: Az egyszerű mondatok. A mellérendelő mondatok és az alárendelő összetett mondatok.

Szókészlet: A finn szókészlet eredet szerinti rétegződése. A finn nyelvjárások felosztása és jellegzetességeik ismertetése.

III. A módszer

A tanterv föltételezi, hogy a finnugor szakos hallgatók a II. félévi kötelező finn nyelvi kollégium után a III, és IV. félévben a nem kötelező finn órákon is részt vesznek.

A tárgy oktatására 4 féléven át 28-28 /összesen 112/ óra áll rendelkezésre. Az órákon az előadás és a gyakorlat váltakozik.

Az "Egyéb rokon nyelv" programja

I. A cél

Ez a tárgy voltaképpen több kollégium összefoglaló megnevezése. A finnugor szakos hallgatóknak szüksége van arra, hogy a tanulmányai során a finnen kívül több finnugor /ill. szamojéd/ nyelvvel ismerkedjék meg. A rokon nyelvek közül legalább kettőből alaposabb jártasságot kell szerezni a hallgatónak, de kívánatos, hogy ezen kívül még egy-két finnugor, ill. szamojéd nyelv szerkezetéről is meglegyen a kellő tájékozottsága akképp, hogy a tanult nyelvek között a nyelvosalád nyugati és keleti nyelvei egyaránt szerepeljenek. A rokon nyelveknek minél szélesebb körű ismerete ugyanis alapfeltétele az eredményes finnugor nyelvészeti kutatásnak.

II. A tananyag

A tárgy kiterjedhet a vogul, osztják, zürjén, votják, cseremis, mordvin, észti, lapp és a négy szamojéd nyelv oktatására a tanszéktől függő sorrendben, ill. félévi beosztásban.

E nyelvek oktatásában az alábbi témakörökre kell kitérni:

A nyelv hang-, alak- és mondattanának, valamint szókincsének tárgyalása leíró szempontból történeti háttérrel.

A nyelvjárások kutatásának története. Népköltészeti és irodalmi nyelvi szövegek fordítása.

Példaképpen a vogul és a nyenyec nyelvi kollégium tananyagát bővebb kidolgozásban közöljük.

Vogul nyelv

Hangtan: Az északi vogul nyelvjárás / és irodalmi nyelv/ magán- és mássalhangzórendszere. Tőtípusok /denalizáció, asszimiláció, hangugrató, tövek stb./ - Alak- és mondattan: A névszóragozás. A birtokos személyragozás. A számnevek. Hasonlítás. A névmások. Az igeragozás /alanyi, tárgyias, szenvedő ragozás/. Igeidők és módok. Az igenevek. A rendhagyó igék. A

tagadás és tiltás. A legfontosabb képzők, A szórend. A névhatározás. A tárgyaz igeragozás használata. A szenvedő szerkezet használata. Vogul mondattani sajátosságok. A vogul nyelvjáráások jellemzése. Mutatványok a nyugati, keleti és déli nyelvjáráásokból. - A vogul szókincs: Finnugor és belső keletkezésű elemek. - Stiliztika és verstan: A vogul énekek ritmusa és dallama. A vogul költői nyelv sajátosságai. A vogul népköltészet fajai: Regék, hősénekek, medvénekek, mesék. A medveünnepl színjátékok, sorsénekek, táncdalok, találós mesék. A vogul irodalmi nyelv kialakulása, vogul irodalom. - A vogul kutatások története: Reguly, Ahlqvist, Munkácsi, Kannisto, a vogul nyelv jelenkori kutatói.

Nyenyec nyelv

A nyenyec irodalmi nyelv fonémái. A kombinatórikus variánsok. A hangjelölés története. Tőtipusok. A többeli hangváltozások. A névszóragozás. Abszolút esetragok. A birtokos személyragozás. A predestináló személyragozás.

A melléknév. - A számnév. - A névmás és ragozása.

Az ige ragozása /személyragok, idők, módok, aspektusok jelölése/. A tagadó igék. Az igenevek.

A határozószó /a fontosabb névszó- és igeképzők/.

Az egyszerű mondat részei: az alany, az állítmány, a tárgy, a jelző, a határozók kifejezése. A szórend.

Az alárendelt mellékmondatok hiánya és kifejezése egyszerű mondattal /igeneves szerkezetek/.

A nyenyec nyelvjáráások hangtani és alaktani sajátosságai.

A nyenyec szókincs: uráli eredetű elemek, jövevényszavak /török, jéniszeji, osztják, vogul, zürjén, orosz, tunguz/.

Az enyec és nganaszán nyelv viszonya a nyenyechez.

A nyenyec népköltészet műfajai, stilisztikai, metrikai sajátosságai. - A nyelv kutatásának története /Castrén, Lehtisalo, Prokofjev, Verbov, Pírerka, Terescsenko/. Az irodalmi nyelv kialakulása.

Irodalmi nyelvi és nyelvjárási szövegek fordítása, elemzése.

III. A módszer

A fent felsorolt kérdések bővebb vagy kevésbé részletes tárgyalásmódja attól függ, hogy egy-egy előadására a tanszék hány félévet fordít. Kivánatos, hogy a hallgatók a finnenkívül legalább két finnugor /vagy szamojéd/ nyelvet két-két féléven át hallgassanak, s ezen kívül még két finnugor /v. szamojéd/ nyelv szerkezetéről tájékozódjanak. E cél elérésére természetesen a , tantervben megadott órakeret nem elégséges.

Tekintetbe kell azonban venni, hogy a finnugor szakra jelentkező hallgatóknak már a III. és IV. félévben is volt módjuk egy-egy finnugor nyelvi szakkollégium hallgatására. Az előadott nyelvek kiválogatásában érvényesüljön az az elv, hogy a hallgatók a nyugati és a keleti finnugor, ill. a szamojéd nyelvek szerkezetéről egyaránt tájékozódhassanak.

A tárgy oktatására az 5-8 félévben 28-28, a 9-ben 14 /összesen 126/ óra áll rendelkezésére. Az órákon előadás és gyakorlat váltakozik.

Az "Általános nyelvészet" programja

I. Cél:

A tantárgy célja az, hogy a nyelvész szakember számára szükséges, a tanár szakos hallgatókénál alaposabb általános nyelvészeti képzést adjon a finnugor szakos hallgatóknak.

II. Tananyag

A tananyag attól függően változik, hogy a végzés előtt álló hallgató milyen területre kívánja specializálni magát. Az anyag megválasztását a hallgatók nyelvismerete is befolyásolja.

III. A módszer

E tárgy oktatására a 9. félévben 14, a 10-ben 28 óra áll rendelkezésre. Az órákon előadás és gyakorlat váltakozik.

Kötelező irodalom

- Hajdu Péter: The Samoyed Peoples and Languages
Bloomington 1968, 116 l.
- Décsy Gyula: Einführung in die finnisch-ugrische
Sprachwissenschaft, Wiesbaden 1965, 251 l.
- László Gyula: Őstörténetünk legkorábbi szakaszai
Bp. 1961. 209 l.
- Hajdu Péter: Über die alten Siedlungsraume der uralischen
Sprachfamilie. ALH 14 /1964/ 47-83
- Itkonen Erkki: Die Vorgeschichte der Finnen aus der
Perspektive eines Linguisten. UAJb. 32.
/1960/ 2-24
- Penttilä, Aarni: Suomen kielioppi
Porvoo-Helsinki 1963. 681+36 l
- Steinitz, Wolfgang: Ostjakische Gramatik und Chrestomathie
Leipzig 1956, 169 l.
- Tereskin, N. I.: Őčerki dialektov chantyjskogo jazyka I.
Leningrád 1961. 204 l.
- Laziczius Gyula: A finnugor hangjelölés kérdéséhez.
NyK 50 /1936/ 219-226
- Fokos-Fuchs Dávid: Rolle der Syntax in der Frage nach Sprach-
verwandtschaft. Wiesbaden 1962. 137 l.
- Collinder Björn: Comparative Grammar of the Uralic Languages
Stockholm 1960, 416 l.
- Lakó György: A magyar hangállomány finnugor előzményei
Bp. 1965 /Nyelvtud. Ért. 47/66 l.
- Steinitz, Wolfgang: Geschichte des finnisch-ugrischen Konsonantis-
mus, Stockholm 1952, 39 l.
- " " : Geschichte des finnisch-ugrischen Vokalismus
Berlin 1964, 176 l.
- Itkonen, Erkki: Zur Frage nach der Entwicklung des Vokalismus
der ersten Silbe in den finnisch-ugrischen

- Sprachen, insbesondere im Mordwinischen. FUF;
29 /1946/ 222-337
- Itkonen, Erkki: Zur Geschichte des Vokalismus der ersten Silbe
im Tscheremissischen und in den permischen
Sprachen FUF. 31 /1953-1954/: 149-345 1.
- Gulya János: Zur Frage des finnisch-ugrischen Vokalsystems
CÍFUR. 146-149
- Kálmán Béla: A szóvégi magánhangzók történetéből.
NyK 60 /1958/: 409-413
- Itkonen, Erkki: A finnugor nyelvek hangsúlyviszonyairól
NyK 56 /1954/ 1-10
- Collinder Björn: Az uráli fokváltozás
NyK 52 /1948/: 15-30
- Hajdu Péter: Die Frage des Stufenwechsels in den samojedischen
Sprachen. UAJb. 34 /1962/ 41-54
- Ravila, Paavo: Die Wortklassen, mit besonderer Berücksichtigung
der uralischen Sprachen JSFO_u. 59/3 /1957/
- Ravila, Paavo: Über die Verwendung der Numeruszeichen in den
uralischen Sprachen. FUF. 27 /1941/ 1-136
- Fokos Dávid: A jelöletlenség mint az urál-altaji nyelvek
egyik jellemző szintaktikai sajátossága
NyK 65 /1963/: 3-48
- " " : A névragozás történetéből
NyK 58 /1956/ 61-95
- N. Sebestyén I: A birtokviszonyt kifejező szerkezetek a
szamojédban és az uráli genitivus kérdése
NyK. 58 /1956/: 124-163
- " " : Hozzászólások a fenti cikkhez:
NyK. 58 /1956/: 173-182 1.
- Itkonen Erkki: Onko itämerensuomessa jälkiä duaalista
Vir. 1955: 161-175
- Györke József: Adalékok a szamojéd igeidőalakok kérdéséhez
NyK. 51 /1941/: 88-97

- Mikola Tibor: A tárgyrag és a tárgyas ragozás kérdéséhez
MNY. 62 /1966/: 441-461
- Papp István: Az állitmányi szerkezet őstörténete
MNYj. 3/1956/: 3-28
- Hajdu Péter: Über den Umfang des uralischen Wortschatzes
CIFUR 150-160
- Gollinder, Björn: Hat das Uralische Verwandte?
Acta Universitatis Upsaliensis I/4
/Uppsala 1965/ 109-180.
- Tauli, Valter: The origin of affixes.
FUF 32 /1965/: 170-225
- Lakó György: Az egyszerű ragok keletkezésének történetéhez
ANIOK 1/1951/: 210-223
- Bereczki Gábor: W. Steinitz és E. Itkonen finnugor vokalizmus-
elmélete és a cseremiszi nyelv
NyK 70 /1968/: 23-34
- Rédei Károly: A permi nyelvek első szótagi magánhangzóinak
a történetéhez. NyK 70 /1968/: 35-46
- Hajdu Péter: Chrestomathia Samoiedica
Bp. 1968, 239 l.
- Hakulinen, Lauri: Suomen kielen rakkene ja kehitys
Helsinki, 1968, 616 l.
- Kálmán Béla: Chrestomathia Vogulica
Bp. 1963, 124 l.
- A Martinus Fogelius szimpozium anyaga.
UAJb. 41 /1969/: 33-111, 155-264, 300-380

Ajánlott irodalom

Az ajánlott irodalom a hallgatók idegen nyelv ismeretétől és érdeklődési körétől függ.

B 72139